

Henrik-Riko Held*

Pravni okvir oduzimanja imovine u kontekstu Zrinsko-frankopanske urote

Autor analizira pravni okvir za različite slučajeve oduzimanja imovine koji su se dogodili tijekom vojnoga postupanja protiv Zrinskog i Frankopana te vezano uz opću konfiskaciju njihove imovine u kontekstu zločina uvrede veličanstva (*crimen laesae Maiestatis*) za koji su bili optuženi te naposljetku i osuđeni. Središnji problem vezan je uz okolnost da je konfiskacija najprije bila određena u carskoj proskripciji, tj. kraljevskom proglasu protiv Zrinskog i njegovih suradnika krajem ožujka 1670., te da je uskoro bila i provedena, a da se ujedno tražila u postupku protiv njih (studeni 1670. – travanj 1671.) te naposljetku bila i određena u presudi. U tom smislu kao pravni problem ističe se pitanje kada točno nastupa pravni učinak konfiskacije kod zločina uvrede veličanstva u rimskoj pravnoj tradiciji – već samim počinjenjem djela ili tek donošenjem presude. U analizi se najprije na temelju postojećih izvora iznosi kronologija najvažnijih događaja vezanih uz oduzimanje imovine. Zatim se prostor posvećuje argumentaciji obrane i optužbe u postupku protiv Zrinskog i Frankopana u odgovarajućim procesnim spisima. Posebna pozornost daje se problemu pravne osnove za konfiskaciju te se analizira konfiskacija imovine u kontekstu zločina uvrede veličanstva u rimskom pravu i rimskoj pravnoj tradiciji (osobito u kontekstu prava primjenjivog u postupku protiv Zrinskog i Frankopana). S druge strane analizira se problematika pravnoga uređenja oduzimanja imovine pobunjenicima u okviru tada važećega prava naroda (*ius gentium*). Naposljetku se razlažu mogući uzroci kumuliranja pravnih osnova konfiskacije imovine u ovom slučaju.

Ključne riječi: Zrinsko-frankopanska urota, konfiskacija, zločin uvrede veličanstva (*crimen laesae Maiestatis*), veleizdaja, rimska pravna tradicija

* Henrik-Riko Held, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Ul. sv. Ćirila i Metoda 4, 10 000 Zagreb, Republika Hrvatska, E-mail adresa: hheld@pravo.unizg.hr

Uvod

U kontekstu Zrinsko-frankopanske urote, uključujući događaje koji su nastupili od početka vojnoga djelovanja protiv pobunjenika te prije, tijekom i nakon kaznenoga postupka protiv Zrinskog i Frankopana,¹ njihova je cjelokupna imovina bila predmet oduzimanja u najširem smislu te riječi. U domaćoj historiografiji, što se odrazilo i na popularne predodžbe o tom događaju, uobičajilo se s tim u vezi poopćeno i dijelom pojednostavljeno govoriti o pljački, pljenidbi, zapljeni, konfiskaciji i sl.² Međutim, kako će se vidjeti, podrobniji uvid u okolnosti slučaja koje se mogu razabrati iz dostupnih izvora upućuje na potrebu razlikovanja više vrsta oduzimanja imovine koje su nastupile: naloženo ili tolerirano oduzimanje pokretnina (najviše prehrambenih namirnica) od vojnika, zatim oduzimanje raznih vrijednih pokretnina (npr. dragocjenosti poput dragoga kamenja, novca, oružja, tkanina itd.) od vojnih zapovjednika te naposljetku *en bloc* oduzimanje imovine (svih pokretnina i nekretnina) u korist Kraljevske komore.

U pogledu posljednje navedenog postoji dodatni problem pravne osnove za oduzimanje, odnosno konfiskaciju imovine. Naime, konfiskacija imovine u rimskoj je pravnoj tradiciji inače redovita posljedica djela *crimen laesae Maiestatis* (zločin uvrede veličanstva), za koji su Zrinski i Frankopan bili optuženi, osuđeni te naposljetku pogubljeni. Kao takva, izričito se navodi i u svim spisima u postupku koji se odvijao od podizanja optužnice u studenom 1670. do donošenja konačne odluke i pogubljenja u travnju 1671. Međutim, konfiskacija je zapravo već bila obavljena prije samoga početka postupka, od svibnja do kolovoza 1670. godine. Kao moguća osnova konfiskacije stoga bi se mogla smatrati carska proskripcija, tj. kraljevski proglas još iz kraja ožujka 1670. kojim je car i kralj Leopold odredio, među ostalim, da se Zrinskom i svim njegovim suradnicima oduzme imovina zbog pobune i nevjere. Pravni problem koji proizlazi iz navedenoga stoga je dvostruk. S jedne strane moglo bi se postaviti pitanje kako to da je konfiskacija,

¹ Postoji bogata historiografija o tim događajima. Recentnije o toj temi, uz upute na daljnju literaturu, u: Anđelko Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota* (Zagreb: Alfa, 1992); Lujko Margetić, „Tragedija Petra Zrinskog i Franje Krste Frankopana u svjetlu habsburške politike prema Hrvatskoj”, *Fluminensia* 3 (1991), br. 1-2: 48-52; Petar Strčić, „Zrinsko-frankopanska urota”, *Fluminensia* 3 (1991), br. 1-2: 35-47; Miroslav Kurelac, „Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u okviru europskih zbivanja svog vremena”, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 12-13 (2001): 9-14; Sándor Bene, „Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u Regensburgu 1664”, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 12-13 (2001): 73-82.

² Emilije Laszowski, „Razgrabljene stvari grofa Petra Zrinskoga i Franje Krsta Frankopana i njihovih pristaša g. 1670-1671”, *Starine* 41 (1948): 159; Ivan Erceg, „Konfiskacija zrinsko-frankopanskih imanja. Postanak i ukinuće Severinske županije u Hrvatskom primorju i Gorskom kotaru”, *Jadranski zbornik* 5 (1962): 37; Josip Adamček, „Zrinsko-frankopanski posjedi u XVII stoljeću”, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 2 (1972), br. 1: 42; Rajka Modrić, ur., *Povijesni spomenici obitelji Zrinskih i Frankopana*, vol. 1: *Popisi i procjena dobara (1672-1673)* (Zagreb: JAZU, 1974), predgovor; Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, 102.

iako posljedica navedenog zločina, nastupila prije presude. S druge strane, ako se uzme da je konfiskacija već nastupila prije presude na temelju carske proskripcije ili kraljevskoga proglašenja, preostaje pitanje zašto je onda bila predmet zahtjeva tužitelja u postupku i naposljetku same presude.

U postojećoj literaturi problematika konfiskacije ili u širem smislu oduzimanja imovine općenito jest dotaknuta, ali samo u kontekstu objavljivanja različitih inventara oduzete imovine, analize posljedica konfiskacije na teritorijalnu organizaciju itd.³ Cilj je ovoga rada analizirati problem cjelokupnoga pravnog okvira oduzimanja imovine u kontekstu Zrinsko-frankopanske urote na temelju dostupnih izvora, i to na sljedeći način. Najprije se ustanovljuje kronologija najvažnijih događaja vezanih uz oduzimanje imovine, kojom se daje osnovni kontekst analize. Posebno se zatim analizira korištena argumentacija obrane i optužbe u postupku. Naposljetku, središnji problem pravne osnove oduzimanja imovine tretira se zasebno, i to uzimajući u obzir dva aspekta. Najprije se analizira problematika konfiskacije u kontekstu djela *crimen laesae Maiestatis* te trenutka nastupa sankcije konfiskacije imovine (počinjenjem djela ili donošenjem presude), općenito u rimskoj pravnoj tradiciji te konkretno u kontekstu prava neposredno primjenjivog u ovom slučaju. Zatim se analizira problem oduzimanja imovine pobunjenicima bez prethodno provedenog postupka na temelju carske proskripcije (*kaiserliche Acht* ili *Reichsacht*), odnosno u okviru također tada važećeg *ius gentium*, tj. prava naroda. Analizom se nadamo doprinijeti detaljnijem razumijevanju jednoga pravnog aspekta vezanog uz rimsku pravnu tradiciju unutar događaja od iznimne relevantnosti za hrvatsku i europsku povijest.

Kronologija najvažnijih događaja vezanih uz oduzimanje imovine

Kao početna vremenska točka u kontekstu oduzimanja imovine mogao bi se uzeti početak djelovanja carske vojske protiv pobunjenika. U odgovoru na neke njihove oružane akcije, krajiški general Herberstein krenuo je (bez uputa nadležnih) u protuofenzivu već 22. ožujka 1670. rastjeravši jednu postrojbu Zrinskog pored Karlovca, nakon čega se uputio u Turopolje suprotstaviti se Frankopanu.⁴ Car i kralj Leopold izdao je 29. ožujka 1670. carsku proskripciju (*kaiserliche Acht* ili *Reichsacht*) kojom je Zrinskog i njegove suradnike proglasio počiniteljima zlo-

³ Erceg, „Konfiskacija zrinsko-frankopanskih imanja”; Modrić, *Povijesni spomenici obitelji Zrinskih i Frankopana*. Osim toga, postoje djela koja se ciljano bave općom analizom gospodarske strukture imovine (posebno nekretnina) Zrinskog i Frankopana (Ivan Erceg, „Kratak osvrt na gospodarsku strukturu zrinsko-frankopanskog veleposjeda”, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 12-13 (2001): 31-42; Andre Mohorovičić, „Arhitektonski objekti na posjedima Zrinskih i Frankopana”, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 12-13 (2001): 43-50; Adamček, „Zrinsko-frankopanski posjedi u XVII stoljeću”).

⁴ Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, 96.

čina uvrede veličanstva (*crimen laesae maiestatis*) i veleizdaje (*perduellio*), odnosno nevjere u kontekstu ugarskoga prava (*infidelitas*). Ustvrdio je da je počinjenje toga zločina notorno (*hoc crimen esse notorium*), da se pobunjenicima trebaju oduzeti sve službe, časti itd. te da im se oduzima cjelokupna imovina u korist Kraljevske komore (*omnia eius bona sint caduca et commissa et regiae camerae incorporanda*).⁵ Kraljevski proglas s odgovarajućim sadržajem na hrvatskom jeziku izdan je 30. ožujka, a u njemu se ustvrdilo da su Zrinski i njegovi suradnici „neverniki i puntari” te odredilo „imanje i blago vse da se oberne za našu komoru kraljevsku”.⁶

Car je 11. travnja 1671. javio Dvorskome ratnom vijeću u Grazu, u prijevodu i formulaciji Račkog, „da se okupacijom Zrinskih dobara i eksekucijom protiv njemu nikako ne kasni”, te je istom vijeću naložio da Herbersteinu zapovijedi neka „eksekuciju protiv Frankopanu i Zrinskomu odmah poduzme, njihova imanja u primorju i Hrvatskoj posjedne i *quocunq̄ue modo* sebi podvrgne, a nalažeću se ondje zairu za svoje vojnike upotrijebi”.⁷ Početkom travnja 1670. počelo je osvajanje primorskih imanja Zrinskog i Frankopana.⁸ Carski general Spankau zauzeo je Čakovec bez otpora 14. travnja 1670. godine.⁹ Općenito govoreći, sve akcije carske vojske bile su popraćene nasilnim oduzimanjem nebrojenih pokretnina, kako živežnih namirnica tako i raznih dragocjenosti.¹⁰

Odmah nakon osvajanja Čakovca carski povjerenik Wildenstein pokušao je napraviti inventar imovine, no u tome ga je spriječio Spankau. Popis je naposljetku napravljen 24. travnja 1670., ali utvrđeno je (u prijevodu Račkog) da je „mnogo Zrinskoga stvari i pokretnina razgrabljeno, razdijeljeno i odvedeno”.¹¹ Navedeno upućuje na to da je postojao sukob između vojnih i civilnih vlasti vezano

⁵ Franjo Rački, ur., *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana* (Zagreb: Štamparija Dragutina Albrechta, 1873), 115-116 (dok. 171a). Prijevodi Leopoldovih proglasa na suvremeni hrvatski jezik mogu se naći u: Nella Lonza, ur., *Kazneni postupak protiv Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana – dokumenti* (Zagreb: Zaklada Marija i Mirjan Damaška; Školska knjiga, 2022), 105-109 (dok. 22-24).

⁶ Rački, *Izprave*, 118-119 (dok. 171d); Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, 94.

⁷ Rački, *Izprave*, 169-170 (dok. 270). Zaira je turcizam koji označava hranu, živežne namirnice (Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi* (Zagreb: Nakladni zavod MH, 1987), 1439. Drugim riječima, kao jedan od načina opskrbljivanja vojnika hranom car je dopustio oduzimanje pronađenih namirnica. Ta je odredba najvjerojatnije odgovor na Herbersteinov upit Dvorskome ratnom vijeću u Grazu od 2. travnja kojim je tražio opskrbljivanje živežnim namirnicama (Rački, *Izprave*, 134 (dok. 202)).

⁸ Rački, *Izprave*, 161 (dok. 259); Erceg, „Konfiskacija zrinsko-frankopanskih imanja”, 37.

⁹ Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, 101.

¹⁰ Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, 102-103.

¹¹ Rački, *Izprave*, 221 (dok. 359) i 278 (dok. 449). To se potvrdilo i poslije, npr. u izvještaju Dvorskoga ratnog vijeća u Grazu caru od 2. svibnja 1670. (Rački, *Izprave*, 224 (dok. 374)). Vezano uz popise imovine, Herberstein je 6. svibnja 1670. izvijestio Dvorsko ratno vijeće u Grazu da je dovršen i inventar u Bakru (Rački, *Izprave*, 248-249 (dok. 397)).

uz postupke zapovjednika koji su prekršili ovlasti prisvajajući različite stvari iz imovine Zrinskog i Frankopana. Primjerice, 30. travnja car je javio Dvorskome ratnom vijeću u Grazu da je odlučio *apprehendieren* imovinu Zrinskog i Frankopana preko Ugarske kraljevske komore u Požunu. Odredio je također da ako je vojna vlast zauzela određenu imovinu, mora ju predati Kraljevskoj komori te se ne miješati ni u što „osim u vojničke poslove”.¹² Taj sukob između vojnih i civilnih vlasti oko oduzimanja imovine doživjet će epilog tek nakon postupka protiv Zrinskog i Frankopana.¹³

Dana 26. travnja 1670. izdana je zbog veleizdaje isprava o konfiskaciji imovine, među ostalima, i Zrinskog i Frankopana.¹⁴ Na tom su temelju Petar Prašinski i Franjo Špoljarić, opunomoćenici Kraljevske komore, od 19. svibnja do 2. kolovoza 1670. popisali i konfiscirali njihovu imovinu.¹⁵ Osim toga, u razdoblju koje je uslijedilo čak se raspolagalo konfisciranom imovinom. Primjerice, 7. rujna 1670. car je naložio Dvorskome ratnom vijeću u Grazu da se Katarina Zrinski treba do daljnjega uzdržavati od novca oduzetog Zrinskom, odnosno općenito iz imovine koja mu je bila konfiscirana, te da se o tome treba brinuti Kraljevska komora.¹⁶ Tako je Katarini Zrinski i njezinoj kćeri 27. rujna poslana odjeća iz konfiscirane imovine zbog nadolazeće zime.¹⁷ Car je 14. rujna u komunikaciji s Dvorskim ratnim vijećem raspravljao o tome kome će na zamolbu pokloniti neke nekretnine Zrinskog i Frankopana.¹⁸ Osim toga, car je u korist konfiscirane imovine 5. listopada 1670. naplatio jednu Frankopanovu tražbinu¹⁹ te s tim u vezi obećao namiru, koju je zatim doduše zatražio od Frankopana.²⁰ Slično tomu, 6. listopada iz konfiscirane imovine na temelju zamolbe caru i uz odobrenje Dvorskog ratnog vijeća u Grazu platio se jedan dug Zrinskog.²¹

Kako je istaknuto u uvodu, postupak protiv Zrinskog i Frankopana pokrenut je tek nakon izvršene konfiskacije, pa i nakon tih naknadnih raspolaganja konfisciranom imovinom. Najprije je 20. rujna 1670. donesen ukaz kojim je naloženo

¹² Rački, *Izprave*, 221-222 (dok. 362, 363); usp. Rački, *Izprave*, 303 (dok. 466).

¹³ Dokumenti s tim u vezi mogu se naći u: Laszowski, „Razgrabljene stvari grofa Petra Zrinskoga i Franje Krsta Frankopana i njihovih pristaša g. 1670-1671”.

¹⁴ Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, 102.

¹⁵ Sam izvještaj počinje riječima: *Relatio confiscationis universorum bonorum comitum Petri a Zrin, et Francisci a Terzac...* (Rački, *Izprave*, 556-586 (dok. 634)), što upućuje na već obavljenju konfiskaciju.

¹⁶ Rački, *Izprave*, 344 (dok. 523); usp. Rački, *Izprave*, 399 (dok. 574).

¹⁷ Rački, *Izprave*, 350 (dok. 539); usp. Rački, *Izprave*, 412 (dok. 586), 430 (dok. 591).

¹⁸ Rački, *Izprave*, 345 (dok. 527).

¹⁹ Rački, *Izprave*, 353 (dok. 546).

²⁰ Rački, *Izprave*, 353 (dok. 547).

²¹ Rački, *Izprave*, 353 (dok. 548).

tužitelju podignuti optužnicu za svakoga od njih ponaosob,²² što je i učinjeno 7. studenog.²³ Pritom se u objema optužnicama uz ostalo tražila i konfiskacija cjelokupne imovine (*amissio et confiscatio omnium bonorum temporalium*).²⁴ Inzistiranje optužbe na toj sankciji nastavilo se i tijekom postupka u različitim podnescima, kako će se vidjeti u tekstu koji slijedi, a konfiskacija je bila određena i u presudama od 23., 25. i 29. travnja 1671.²⁵

Spomenuti sukob između vojnih i civilnih vlasti oko oduzimanja imovine, tj. kršenje ovlasti s tim u vezi od zapovjednika, u potpunosti je bio razriješen tek godinu dana nakon pogubljenja Zrinskog i Frankopana. Najprije je još u lipnju 1670. bila pokrenuta istraga protiv nekih zapovjednika zbog oduzimanja imovine (Spankau, Leslie i neki drugi), no car je 14. rujna iste godine naložio obustavu te istrage s obzirom na to da je Spankau gotovo sve bio vratio.²⁶ Zatim je Dvorsko ratno vijeće u Grazu tek u travnju 1672. pokrenulo istragu i potom postupak vezano uz imovinu koju su oduzeli neki zapovjednici carske vojske i vojnici.²⁷ Zapovjednici su se protivili postupcima, pa je Herberstein primjerice izjavio da je procjena oduzete imovine pretjerana te izmišljotina „neprijateljskih i zavidnih Hrvata”.²⁸ Naposljetku su uvažena opravdanja Herbersteina i Souchesa te je u lipnju 1672. naloženo jedino Paradeiseru (koji se nije ni pokušao opravdati) da vrati oduzetu imovinu.²⁹

Argumentacija obrane i optužbe vezana uz oduzimanje imovine

Problem oduzimanja imovine javlja se u argumentaciji Zrinskog i Frankopana, kao i u optužnicama i drugim procesnim spisima, eksplicitno ili implicitno. Kako

²² Rački, *Izprave*, 346-347 (dok. 531); Lonza, *Kazneni postupak*, 205-206 (dok. 60).

²³ Protiv Zrinskog u: Rački, *Izprave*, 375-387 (dok. 567); Lonza, *Kazneni postupak*, 214-224 (dok. 64), a protiv Frankopana u: Rački, *Izprave*, 387-394 (dok. 568); Lonza, *Kazneni postupak*, 224-230 (dok. 65).

²⁴ Za Zrinskog u: Rački, *Izprave*, 387, a za Frankopana u: Rački, *Izprave*, 393.

²⁵ Za Zrinskog u: Rački, *Izprave*, 554, a za Frankopana u: Rački, *Izprave*, 555. U oba slučaja vezano uz konfiskaciju imovine koristi se izraz *seine Güetter confisciert*, što se prevodi riječima „dobra [mu trebaju] biti konfiscirana” (Lonza, *Kazneni postupak*, 356, 358 (dok. 86 i 87)). Dakle, formalno gramatički gledano, u presudi se tek nalaže izvršenje konfiskacije u budućnosti. Općenito o tijeku postupka u: Mirjan Damaška, „Tijek postupka protiv Zrinskog i Frankopana”, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu* 30 (2023), br. 1: 153-190 (tj. isto u: Lonza, *Kazneni postupak*, 37-64).

²⁶ Rački, *Izprave*, 345 (dok. 526).

²⁷ Laszowski, „Razgrabljene stvari grofa Petra Zrinskoga i Franje Krsta Frankopana i njihovih pristaša g. 1670-1671”, 230-234.

²⁸ Prijevod iz: Laszowski, „Razgrabljene stvari grofa Petra Zrinskoga i Franje Krsta Frankopana i njihovih pristaša g. 1670-1671”, 234, u izvorniku: *missgünstige, vnnd neidthaffe Crobaten*.

²⁹ Laszowski, „Razgrabljene stvari grofa Petra Zrinskoga i Franje Krsta Frankopana i njihovih pristaša g. 1670-1671”, 159-160, 236-237.

će se vidjeti, eksplicitno posebno Zrinski i Frankopan ističu različite primjere u cjelini po njima nedopuštenog oduzimanja imovine. S druge strane, s obzirom na to da je konfiskacija redovita posljedica zločina uvrede veličanstva, argumentacija i obrane i optužbe kad se odnosi na tvrdnje o (ne)počinjenju toga zločina ujedno se implicitno odnosi i na oduzimanje imovine. U oba slučaja posebno je važna terminologija, pa u tom smislu Zrinski i Frankopan oduzimanje imovine redovito kvalificiraju kao pljačku, otimanje i sl. Izbjegavaju dakako priznati počinjenje pobune, veleizdaje i zločina uvrede veličanstva koristeći različite druge izraze za svoje radnje, dok optužba naravno nastoji potvrditi taj zločin korištenim formulacijama i izrazima.

Ovdje se na prvome mjestu razlaže argumentacija obrane jer su zapisi s njom u vezi zabilježeni kronološki ranije. Naime, već su 2. svibnja 1670. Zrinski i Frankopan iz zatvora u Beču dali svoja prva očitovanja, u kojima su se dotaknuli i pitanja oduzimanja imovine.³⁰ Tako Zrinski spominje pljačku plemićkih udovica koju je počinio karlovački general Herberstein (*nobilium viduarum depraedit*),³¹ a na samom kraju svojega očitovanja žali što je djelovanjem carske vojske Međimurje općenito bilo izloženo kao plijen nekim vojnicima (*predae exposita*), da su kmetovi popljačkani (*depraedati*), a pokretnine odnesene (*mobilia ablata*).³² Frankopan u svojem očitovanju spominje nezrelo pljačkanje karlovačkoga generala Herbersteina po plemenitaškim kurijama (*immatura depraeditio*).³³ U dopuni svojega očitovanja od 3. svibnja Frankopan se žali da je već lišen sveukupnih dobara (*iam bona universa amisi*).³⁴

U podnesku Zrinskog caru od 24. srpnja 1670. izrijeком se niječe pobuna te Zrinski tvrdi kako se nada da neće biti osuđen kao pobunjenik (*Neque spero, me pro rebelli adiudicari*).³⁵ To potvrđuje i u pismu caru od 5. rujna, u kojem tvrdi da njegove radnje vezano uz komunikaciju s Turcima ne mogu biti protumačene kao zločin uvrede veličanstva, veleizdaja, izdajstvo ili nevjera,³⁶ nego eventualno samo kao bezopasna dvorska smicalica (*techna*) izvedena radi poboljšanja vlastitoga položaja. U istom pismu kaže da mu je bilo obećano da se neće smatrati pobunjenikom i nevjernikom te da se neće učiniti ništa protiv njegove imovine.³⁷

³⁰ Zrinski u: Rački, *Izprave*, 226-230 (dok. 378) i Lonza, *Kazneni postupak*, 139-142 (dok. 39), a Frankopan u: Rački, *Izprave*, 230-235 (dok. 379) i Lonza, *Kazneni postupak*, 143-148 (dok. 40).

³¹ Rački, *Izprave*, 229.

³² Rački, *Izprave*, 230. Prijevod na suvremeni hrvatski jezik, ovdje i na ostalim mjestima koja se odnose na procesne spise, preuzet je iz: Lonza, *Kazneni postupak*.

³³ Rački, *Izprave*, 234.

³⁴ Rački, *Izprave*, 237; Lonza, *Kazneni postupak*, 150 (dok. 41).

³⁵ Rački, *Izprave*, 489; Lonza, *Kazneni postupak*, 187 (dok. 55).

³⁶ Termini na latinskom su *crimen laesae Maiestatis*, *perduellio*, *perfidia*, *infidelitas* (Rački, *Izprave*, 339).

³⁷ Rački, *Izprave*, 333.

U argumentaciji se žali da nitko ne bi trebao biti kažnjen za jedan zločin dvostrukom kaznom, dok on s druge strane trpi mnogo više kazni, pa među ostalim navodi i problem imovine (*bona*) i njezine zapljene (*proscriptio*). Izrijeком navodi da nikomu ne bi smjela biti zaplijenjena imovina ako prije toga nije osuđen uz mogućnost obrane.³⁸ Zrinski i u molbi caru za pomilovanje ponavlja slične formulacije, navodeći da je oplijenjen (*spoliatus*), da su mu dobra i bijedni kmetovi opljačkani (*bona mea, coloni miseri depraedati*) te da su mu dobra opetovano zapljenjivana (*bona iterato confiscata*).³⁹

Zrinski se nadalje u svojem odgovoru na optužnicu iz studenoga 1670. malodušno pita čemu cijelo razvlačenje po sudovima kad je već sve ovršeno (*omnia executata existunt*),⁴⁰ pri čemu se očito referira i na već konfisciranu imovinu. Niječe pobunu (*rebellio*),⁴¹ vojne sukobe koji mu se stavljaju na teret kvalificira samo kao meteže (*tumultus*) uzrokovane častoljubljem i zavišću,⁴² te izrijeком izjavljuje da nije počinio zločin uvrede veličanstva, nego da je riječ o njegovoj vlastitoj grešci gluposti (*error stoliditatis*).⁴³ U Frankopanovu odgovoru na optužnicu od 21. prosinca 1670.⁴⁴ također se niječe pobuna⁴⁵ te se žali na pustošenje i pljačku Frankopanovih imanja.⁴⁶ Posebno se ističe da imovina Frankopana, kao ni prava te obitelji, nisu podložni nijednom sudištu osim samom kralju.⁴⁷ Naposljetku Frankopan traži povrat, tj. restituciju dobara (*restitutio bonorum*).⁴⁸

S druge strane, već u ukazu o podizanju optužnica protiv Zrinskog i Frankopana od 20. rujna 1670. navodi se da su oni počinili pobunu.⁴⁹ Na samom početku optužnice protiv Zrinskog kaže se da se u čuvenom i posvema notornom slučaju (*causa famosa ac undique notoria*) postupak pokreće zbog ustanka (*sedition*) i pobune (*rebellion*).⁵⁰ U tekstu optužnice koriste se i drugi izrazi sa sličnim zna-

³⁸ Zrinski koristi sljedeće riječi: *nullius bona confiscentur, nulla denique executio fiat, nulla poena infligatur, nisi legitime citatus et judicialiter condemnatus sit, auditis suis rationibus et defensionibus* (Rački, *Izprave*, 335).

³⁹ Rački, *Izprave*, 354; Lonza, *Kazneni postupak*, 207 (dok. 62).

⁴⁰ Rački, *Izprave*, 400; Lonza, *Kazneni postupak*, 240 (dok. 72).

⁴¹ Rački, *Izprave*, 400, 407.

⁴² Rački, *Izprave*, 401.

⁴³ Rački, *Izprave*, 403.

⁴⁴ Rački, *Izprave*, 415-430 (dok. 590); Lonza, *Kazneni postupak*, 249-263 (dok. 75).

⁴⁵ Rački, *Izprave*, 426-427.

⁴⁶ U prijepisu Račkog izrazi su *Verwistung* i *Ausplindrung* (Rački, *Izprave*, 427).

⁴⁷ Korištena formulacija je *bona et jura familiae meae nulli foro regni nisi soli regi immediate debeant esse subjecta* (Rački, *Izprave*, 428).

⁴⁸ Rački, *Izprave*, 430.

⁴⁹ Korišteni izraz za razlog pokretanja postupka na njemačkom jeziku je *begangenen rebellion* (Rački, *Izprave*, 347).

⁵⁰ Rački, *Izprave*, 376; Lonza, *Kazneni postupak*, 214 (dok. 64).

čenjem, poput *aufbott* ili *aufstandt* (ustanak), zavjere i nemiri (*conspiration, machinationes, unruhe*) itd. Zaključno se kaže da je Zrinski počinio strašne zločine veleizdaje i uvrede veličanstva (*perduellio et laesae Maiestatis*), koji za sobom povlače, među ostalim, i gubitak i konfiskaciju svih vremenitih dobara, tj. imovine.⁵¹ Isti izrazi i formulacije ponavljaju se u optužnici protiv Frankopana,⁵² gdje se dodatno može naći izraz *unerhörte Empörung*.⁵³ Isto se ponavlja i u daljnjim procesnim spisima, uz poneku argumentacijsku novotu ili manju reformulaciju.⁵⁴ Primjerice, tužitelj u replici na odgovor Zrinskog od 14. veljače 1671.⁵⁵ među ostalim navodi da mu imovina nije bila oduzeta zbog zavisti i častohleplja, nego da je to bilo nužno i neophodno u danim okolnostima zbog neposredne opasnosti.

Naposljetku, konfiskacija imovine zbog počinjene pobune, veleizdaje i zločina uvrede veličanstva traži se u stanovištima Delegiranoga suda o krivnji Frankopana od 11. travnja 1671.⁵⁶ i Zrinskog od 18. travnja.⁵⁷ Isto se ponavlja u očitovanju Tajne konferencije o presudi,⁵⁸ odnosno o pomilovanju od 21. travnja.⁵⁹ Kako je istaknuto, konfiskacija imovine, kao sankcija uz smrtnu kaznu, traži se i u konačnim odlukama: protiv Zrinskoga od 23. i 29. travnja,⁶⁰ a protiv Frankopana od 25. i 29. travnja 1671. godine.⁶¹

⁵¹ Rački, *Izprave*, 386-387.

⁵² Rački, *Izprave*, 387-394 (dok. 568); Lonza, *Kazneni postupak*, 224-230 (dok. 65).

⁵³ U prijevodu „nečuvena pobuna”; Rački, *Izprave*, 392.

⁵⁴ Vidi tako repliku tužitelja na odgovor Frankopana od 14. veljače 1671. u: Rački, *Izprave*, 448-464 (dok. 606); Lonza, *Kazneni postupak*, 272-285 (dok. 77), gdje se navodi da je Frankopanu bilo poznato gnjusno odmetništvo i urota Zrinskog protiv cara (*abominabilis factio et conjuratio*; Rački, *Izprave*, 454). Zrinski u svojoj drugoj obrani iz kraja ožujka 1671., poduzetoj po odvjetniku, ponovno nije čine zločin uvrede veličanstva, veleizdaju itd. (Rački, *Izprave*, 466-494 (dok. 611); Lonza, *Kazneni postupak*, 300-324 (dok. 79)), dok se sporni događaji ponovno kvalificiraju samo kao *tumultus* (Rački, *Izprave*, 478). U istoj ispravi ponavlja se da su mu dobra bila opljačkana (*Güetter aussgeplündert*) i vrijedne pokretnine (*kostbare Mobilien*) oduzete (Rački, *Izprave*, 486). Nijekanje ustanka, pobune itd. može se naći i u odgovoru Frankopana na repliku tužitelja (Rački, *Izprave*, 494-511 (dok. 612); Lonza, *Kazneni postupak*, 285-299 (dok. 78)). Frankopan tu, slično kao i Zrinski na drugome mjestu (Rački, *Izprave*, 333), dodatno problematizira oduzimanje imovine nakon što mu je 30. ožujka 1670. bio općim proglasom obećan puni oprost (Rački, *Izprave*, 504, 510).

⁵⁵ Rački, *Izprave*, 438-448 (dok. 605); Lonza, *Kazneni postupak*, 264-271 (dok. 76).

⁵⁶ Rački, *Izprave*, 511-517 (dok. 614); Lonza, *Kazneni postupak*, 325-331 (dok. 81).

⁵⁷ Rački, *Izprave*, 519-527 (dok. 618); Lonza, *Kazneni postupak*, 332-344 (dok. 82).

⁵⁸ Rački, *Izprave*, 530-537 (dok. 621); Lonza, *Kazneni postupak*, 345-350 (dok. 83).

⁵⁹ Rački, *Izprave*, 537-542 (dok. 622); Lonza, *Kazneni postupak*, 350-355 (dok. 84).

⁶⁰ Rački, *Izprave*, 552-554 (dok. 632); Lonza, *Kazneni postupak*, 355-356 (dok. 85).

⁶¹ Rački, *Izprave*, 554-556 (dok. 633); Lonza, *Kazneni postupak*, 357-358 (dok. 86).

Pravne osnove oduzimanja imovine

Konfiskacija imovine i *crimen laesae Maiestatis*

Optužnice te naposljetku konačne odluke protiv Zrinskog i Frankopana sadržavale su tvrdnju da su oni počinili *perduellio* (veleizdaju) i *crimen laesae Maiestatis* (zločin uvrede veličanstva) te se zbog toga uz ostalo tražila konfiskacija njihove imovine. Pritom se kao pravni argument za opravdanje navedene sankcije citirao najviše glasoviti Benedikt Carpzov (1595. – 1666.), odnosno njegovo djelo *Practica criminalis*,⁶² a samo u jednom navratu s tim u vezi i Johann Brunneman (1608. – 1672.).⁶³ Ti autori zaista u svojim djelima obrađuju i pitanje konfiskacije imovine koja redovito prati zločin uvrede veličanstva.⁶⁴ Pritom izrijekom citiraju i analiziraju izvore rimskoga prava s tim u vezi (Brunnemanovo je djelo, uostalom, komentar Justinijanova *Codexa*).

Naime, taj zločin ima svoje korijene u antičkom rimskom pravu. *Maiestas* je inače u rimskoj državi bila poznati i rašireni koncept od najranijih vremena, označavajući općenito uzvišenost, superiornost,⁶⁵ no u kontekstu konkretnoga utuživog zločina kojim se napada i ugrožava javni državni poredak (*maiestas populi Romani minuta*), što je s vremenom postalo *crimen laesae Maiestatis*,⁶⁶ javlja se otprilike krajem 2. st. pr. Kr.⁶⁷ U istom se razdoblju navedeni zločin počeo odnositi i na *perduellio* ili veleizdaju, koja se prije toga tretirala kao zaseban zlo-

⁶² Benedikt Carpzov, *Practicae novae imperialis Saxonicae rerum criminalium pars I* (Wittebergae, 1670), citiran u: Rački, *Izprave*, 387, 393.

⁶³ Jedino izdanje Brunnemanova djela koje smo uspjeli konzultirati jest: Johann Brunneman, *Commentarius in Codicem Justinianum, tomus secundus* (Lugduni, 1715), koje se zbog godine izdanja očito nije moglo koristiti u postupku, no djelo citirano u postupku bilo je vrlo vjerojatno identičnoga sadržaja. Brunneman se (uz Carpzova) u ovom kontekstu pojavljuje jedino u optužnici protiv Frankopana (Rački, *Izprave*, 393).

⁶⁴ Carpzov, *Practicae novae imperialis Saxonicae rerum criminalium*, 255-256 (q. 41, par. 98-107); Brunneman, *Commentarius in Codicem Justinianum*, 873 (lib. 9, tit. 8, par. 10).

⁶⁵ Općenito o tom konceptu u: Bernhard Kübler, „*Maiestas*”, u: *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Band 14, Halbband 27: *Lysimachos – Mantike* (Stuttgart: J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, 1928), 542-544; Christian Gizewski, „*Maiestas*”, u: *Der neue Pauly. Enzyklopädie der Antike*, Band 7: *Lef – Men*, ur. Glenn W. Most i Hubert von Cancik (Stuttgart: Verlag J. B. Metzler, 1999), 710-711. Popis slučajeva uporabe toga termina u antičkim djelima može se naći u: Egidio Forcellini, Giuseppe Furlanetto, Francesco Corradini, Josephus Perin, ur., „*Majestas*”, u: *Lexicon totius latinitatis*, tom 3: *L-Q* (Patavii: Typis seminarii, 1940), 155-156, te u: „*Maiestas*”, u: *Thesaurus linguae latinae*, vol. 8 (Lipsiae: In aedibus B. G. Teubneri, 1936-1966), 152-158.

⁶⁶ Kübler, „*Maiestas*”, 551.

⁶⁷ O tome se iscrpno raspravlja u: Callie Williamson, „Crimes Against the State”, u: *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, ur. Paul J. du Plessis, Clifford Ando i Caius Tuori (Oxford: OUP, 2016), 343-344, s uputama na daljnju literaturu. Općenito o tom zločinu u: Kübler, „*Maiestas*”, 544-559; Gizewski, „*Maiestas*”, 711-712.

čin.⁶⁸ Izvorno se *crimen laesae Maiestatis* odnosio općenito na rimski narod, tj. na njegovu percipiranu veličanstvenost (*maiestas*), no u svojem se razvoju počeo povezivati i s osobom cara (u njegovu državničkom kapacitetu), te su se s njim u vezi kažnjavali različiti prijestupi usmjereni protiv cara i države.⁶⁹ Od više zakona donesenih s tim zločinom u vezi posebno se može istaknuti *lex Iulia maiestatis* iz 1. st. pr. Kr.⁷⁰

U svakom slučaju, *crimen laesae Maiestatis* u kvalificiranom obliku koji podrazumijeva veleizdaju u sebi je sadržavao i sankciju konfiskacije imovine počiniteља.⁷¹ O tome su raspravljali i klasični rimski pravници, kao što se može vidjeti u četvrtom titulu 48. knjige Justinijanovih *Digesta*, naslovljenom *Ad legem Iuliam maiestatis*.⁷² Kao i u nebrojenim drugim područjima, rimsko pravno uređenje i ovdje je bilo predmet recepcije u europskom srednjovjekovlju i novovjekovlju.⁷³ Tu je uključen i kaznenopravni *ius commune* u 17. stoljeću, pa i djelo Benedikta Carpzova, koje se najviše koristilo u postupku protiv Zrinskog i Frankopana.⁷⁴

U kontekstu konfiskacije imovine, tj. što se tiče točnoga trenutka nastupa te sankcije (počinjenjem zločina ili tek donošenjem presude), klasično i postklasično rimsko pravo nije se izravno bavilo tim problemom u okviru uređenja zločina uvrede veličanstva.⁷⁵ No iz nekih drugih fragmenata koji se bave povezanim pitanjima može se iščitati da je za nastup konfiskacije bila potrebna presuda, prije koje se optuženik još uvijek smatrao vlasnikom svoje imovine. Tako je primjerice postojao problem može li osoba optužena za taj zločin prije donošenja presude osloboditi vlastite robove. U razrješavanju toga problema jedan fragment načelno navodi da optuženik za taj zločin prije presude i dalje jest gospodar roba

⁶⁸ Loredana de Libero, „Perduellio”, u: *Der neue Pauly. Enzyklopädie der Antike*, Band 9: *Or – Poi* (Stuttgart: Verlag J. B. Metzler, 2000), 538. Više o rimskoj *perduellio* i u: Christoph H. Brecht, „Perduellio”, u: *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Band 19, Halbband 37: *Pech – Petronius* (Stuttgart: J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, 1937), 615-639.

⁶⁹ Williamson, „Crimes Against the State”, 338-341.

⁷⁰ Williamson, „Crimes Against the State”, 339-340; Daniel Fleissner, „Die rechtshistorische Entwicklung des *crimen laesae Maiestatis* mit einem Ausblick auf seine Nachwirkungen im geltenden österreichischen Strafrecht” (doktorska disertacija, Universität Wien, 2008), 33-38.

⁷¹ Kübler, „*Maiestas*”, 553; Gizewski, „*Maiestas*”, 712; Williamson, „Crimes Against the State”, 340.

⁷² Kritička analiza teksta toga titula može se naći u: John D. Cloud, „The Text of Digest XLVIII, 4 *Ad Legem Iuliam Maiestatis*”, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung* 80 (1963): 206-232.

⁷³ O tome iscrpno u: Fleissner, „Die rechtshistorische Entwicklung des *crimen laesae Maiestatis*”, 64-113, s uputama na daljnju literaturu.

⁷⁴ Fleissner, „Die rechtshistorische Entwicklung des *crimen laesae Maiestatis*”, 115-126.

⁷⁵ Uz spomenuti titul *Digesta* koji se tiče pravničkih komentara na *lex Iulia maiestatis* (D. 48, 4), elementi uređenja koje se odnosi na *crimen laesae Maiestatis* i na nadovezano pitanje konfiskacije imovine razasuti su po Justinijanovoj kodifikaciji (npr. D. 48, 20 – *De bonis damnatorum*, C. 9, 8 – *Ad legem Iuliam maiestatis*, C. 9, 49 – *De bonis conscriptorum seu damnatorum* itd.).

(*quoniam ante damnationem dominus est*). Međutim, odmah nakon toga ističe se stav izražen u jednom carskom reskriptu po kojemu optuženik od trenutka kad shvati da je počinio taj zločin i da će biti kažnjen, već prije presude gubi pravo oslobođanja svojih robova zbog svijesti o vlastitoj krivnji.⁷⁶

Na drugome mjestu spominje se mogućnost nasljednika optuženika za *crimen laesae Maiestatis* da nakon njegove smrti pokuša dokazati njegovu nevinost te vindicirati imovinu, zbog čega bi se prodaja imovine preminuloga mogla suspendirati.⁷⁷ U navedenom slučaju čini se da postoji implikacija da počinitelj gubi svoju imovinu tek nakon presude (i pogubljenja). Naposljetku, u jednom fragmentu izrijekom se kaže da optuženici u pravilu mogu upravljati vlastitom imovinom, pozajmljivati novac i primati isplate dužnika, osim u slučaju zločina uvrede veličanstva (*Qui reus est non maiestatis, bona administrare potest*).⁷⁸ Iz toga proizlazi da optuženici za taj zločin ne mogu upravljati vlastitom imovinom, ali se ona po svemu sudeći i dalje smatra njihovom do donošenja presude.

Sve u svemu, čini se da je u rimskom pravu postojalo načelno stajalište da do oduzimanja, odnosno konfiskacije imovine kod zločina uvrede veličanstva dolazi tek donošenjem presude. Međutim, očito je u razdoblju od podizanja optužnice imovina optuženika bila u određenom posebnom režimu suspenzije te se njome nije moglo upravljati, raspolagati itd. Svrha toga vrlo je vjerojatno bilo očuvanje cjelovitosti imovinske mase za prijeteću konfiskaciju (ili eventualno u interesu nasljednika ako bi naknadno uspjeli dokazali nevinost ostavitelja).

Carpzov, čije se djelo općenito najviše koristi u optužnicama protiv Zrinskog i Frankopana, ovom pitanju posvećuje određeni prostor.⁷⁹ Najprije se izrijekom pita *an bona sua Reus criminis Majestatis ipso jure amittat, eaq. ex ipso die statim contracti sceleris, non expectata sententia, ad fiscum transeant, dubitatur?*⁸⁰ pa zatim dalje izlaže različita mišljenja u tadašnjoj relevantnoj literaturi. Tako primjerice navodi stav nekih autora koji smatraju da konfiskacija nastupa *ipso iure*, tj. samim počinjenjem zločina,⁸¹ eventualno uz stav da je ovrha (*executio*,

⁷⁶ D. 40, 9, 15, pr. (Paulus 1 *ad l. Iul.*).

⁷⁷ D. 49, 14, 22, pr. (Marcianus *l. S. de delator.*).

⁷⁸ D. 48, 20, 11, 1 (Marcianus *l. de publ. iudic.*).

⁷⁹ Carpzov, *Practicae novae imperialis Saxonicae rerum criminalium*, 255-256 (q. 41, par. 98-107).

⁸⁰ Carpzov, *Practicae novae imperialis Saxonicae rerum criminalium*, 255 (q. 41, par. 100). U prijevodu: „Postoji dvojba gubi li optuženik za zločin uvrede veličanstva svoju imovinu *ipso iure*, tj. prelazi li imovina na fisk danom počinjenja zločina, bez čekanja presude?” Pregled stavova koje iznose neki drugi onodobni autori (npr. Heinrich Bocer i Girolamo (Hieronymus) Gigas) s ovim pitanjem u vezi može se naći u: Marzena Dyjakowska, *Crimen laesae maiestatis. A study of Roman law influences in old Poland* (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2013), 112-113.

⁸¹ Iulius Clarus, *Iulii Clari Alexandrini iurisconsulti opera omnia sive practica civilis atque criminalis* (Lugduni, 1672), 394 (lib. 5, § *Laesae Majestatis crimen*, par. 9); Brunnean, *Commentarius in Codicem Justinianum*, 873 (lib. 9, tit. 8, par. 10).

apprehensio) ipak moguća tek donošenjem presude,⁸² tj. da je donošenjem presude moguće tražiti imovinu otuđenu u međuvremenu.⁸³ On se sam međutim opredjeljuje za stav da je ipak nužna presuda s tim u vezi, kondemnatorna ili barem deklaratorna (*qui Majestatis crimen contraxit, non confestim a tempore delicti amissionem bonorum suorum sustinere, sed damnatoria seu declaratoria demum sententia lata*).⁸⁴

Optužba vezano uz pitanje konfiskacije imovine citira jedino Carpzoa i Brunnemana, međutim samo na općenitoj razini vezano uz načelno određenje konfiskacije imovine kao sankcije za zločin uvrede veličanstva. Slučajno ili namjerno, optužba uopće ne ulazi u pitanje trenutka nastupa učinka konfiskacije, iako autore koji bi tvrdeći da konfiskacija nastupa *ipso iure* i koji bi u tom smislu optužbi išli u korist inače citira na drugim mjestima vezano uz druga pitanja.⁸⁵ Stoga nije jasno je li postojala procjena optužbe da je bolje ne otvarati taj problem u postupku ili to možda uopće nisu smatrali problemom.

Ako se uzme da su smatrali da je Carpzoa imao pravilan stav s tim u vezi, iz toga proizlazi da je stav optužbe, pa posljedično i stav suda koji je donio odluku koju je optužba tražila, da je za konfiskaciju potrebna presuda (barem deklaratorna ako već ne damnatorna). U tom smislu možda bi se moglo reći da je prije presude imovina Zrinskog i Frankopana bila samo u određenom posebnom suspendiranom režimu te da se čuvala do donošenja presude (slično kao u rimskom pravu). Međutim, protiv toga zaključka upućuje okolnost, više puta istaknuta, da je konfiskacija zapravo i u formalnom i u sadržajnom smislu već bila obavljena prije presude, čak prije samoga formalnog početka postupka. Na to upućuju i izrazi koje su koristili povjerenici Kraljevske komore Špoljarić i Prašinski u izvještaju o konfiskaciji,⁸⁶ zatim spomenuto raspolaganje imovinom Zrinskog i Frankopana prije početka postupka, a i sam se car barem u jednom zapisu referira na već obavljenu konfiskaciju.⁸⁷

S druge strane, moguće je da se optužba nije podrobnije osvrtna na pitanje konfiskacije imovine jer je htjela izbjeći raspravu o tome ili se okolnost da je imovina već konfiscirana, a ujedno se konfiskacija ponovno traži u postupku, uopće nije

⁸² Nicolaus Boerius, *Decisiones burdegalenses* (Lugduni, 1603), 571 (dec. 277, par. 12).

⁸³ Tiberius Decianus, *Tractatus criminalis D. Tiberii Deciani* (Francofurti, 1613), 232 (lib. 7, cap. 40, par. 6 *in fine*).

⁸⁴ U prijevodu: „Tko počinio zločin uvrede veličanstva, ne trpi gubitak imovine odmah trenutkom počinjenja zločina, nego tek donošenjem damnatorne ili deklaratorne presude.”

⁸⁵ Tako se npr. u replici tužitelja na Frankopanov odgovor citiraju Clarus i Brunneuman vezano uz pitanje smije li osoba koja ima saznanja o urotama protiv vladara to prešutjeti ili ne (Rački, *Izprave*, 454; Lonza, *Kazneni postupak*, 277 (dok. 77)).

⁸⁶ Koriste npr. izraze *relatio confiscationis*; *confiscatio... inchoata extitisset*; *aprehendimus et confiscavimus* (Rački, *Izprave*, 556), koji svi gramatički i sadržajno upućuju na već obavljenu konfiskaciju.

⁸⁷ Rački, *Izprave*, 345 (dok. 527).

smatrala problematičnom. Oba moguća stava mogla bi imati veze s percipiranom ozbiljnošću situacije, tj. važnosti zaštite javnoga poretka kod djela *crimen laesae Maiestatis*. Naime, ugrožavanje države tim zločinom moglo bi se smatrati dovoljno opasnim da se zanemari potreba za temeljitijom i nijansiranim pravnom argumentacijom koja bi inače možda bila zastupljena. Drugim riječima, u takvim se slučajevima možda nije toliko pazilo na baš sve uobičajene pravne procedure prilikom utvrđivanja kazne, nego se nastojalo što prije postići namjeravani učinak bez previše okolišanja.

Na takav zaključak moguće upućuje i jedna konstitucija Henrika VII., koji je kao i Leopold bio car Svetoga Rimskog Carstva, iz 1313. godine. U njoj se navodi da se kod počinjenja djela *crimen laesae Maiestatis* u svim fazama postupka može postupati *summario et de plano, sine strepitu et figura iudicii*, tj. skraćeno i bez uobičajenih pravila redovnoga postupanja.⁸⁸ U toj je konstituciji Henrik VII. zapravo preuzeo sumarni postupak iz kanonskoga prava, izvorno predviđen upravo za određene ozbiljne stvari koje su zahtijevale brzo postupanje. Neposredni povod bilo je njegovo postupanje protiv Roberta, kralja Napulja.⁸⁹ Međutim, ne samo da je zbog toga donio konstituciju općega karaktera (konkretno edikt, naslovljen *Edictum de crimine laesae maiestatis*), nego su taj propis srednjovjekovni civilisti naknadno uvrstili u *Corpus iuris civilis* te se u srednjovjekovlju i poslije smatrao njegovim sastavnim dijelom.⁹⁰

Zbog svega navedenog nije isključeno da je postupak protiv Zrinskog i Frankopana bio pod utjecajem takva stava, izvorno formuliranog u carskom zakonodavstvu, a naknadno čak dakle dijela tadašnjega autoritativnog izvora prava, na osnovi čijega je tumačenja optužba temeljila svoju argumentaciju. Međutim, premda bi takvo tumačenje možda moglo opravdati stav i argumentaciju optužbe vezano uz konfiskaciju imovine u postupku, ono ne mijenja okolnost da je imovina Zrinskog i Frankopana zapravo već bila u cijelosti konfiscirana prije samoga postupka. Stoga se nužno otvara prostor za neko drugo moguće tumačenje relevantnoga pravnog okvira.

⁸⁸ Jacobus Schwalm, ur., *Constitutiones et acta publica imperatorum et regum*, tom. 4: *Inde Ab A. MCCXCVIII. Usque Ad A. MCCCXIII, Pars I* (Hannoverae et Lipsiae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1909-1911), 965.

⁸⁹ Kenneth Pennington, „Introduction to Courts”, u: *The History of Courts and Procedure in Medieval Canon Law*, ur. Wilfried Hartmann i Kenneth Pennington (Washington, D. C.: The Catholic University of America Press, 2016), 26.

⁹⁰ Robert Fredona, „Baldus de Ubaldis on Conspiracy and Laesa Maiestas in Late Trecento Florence”, u: *The Politics of Law in Late Medieval and Renaissance Italy*, ur. Lawrin Armstrong i Julius Kirshner (Toronto: University of Toronto Press, 2011), 142. Navedeni edikt svrstan je u *Extravagantes*, tj. takozvanu *Undecima collatio*, što je bio sastavni dio takozvanoga *Volumen parvum* (*Corpus Iuris Civilis Iustiniani*, vol. 5, 1 (Lugduni, 1627), pristup ostvaren 13. 2. 2024., <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/justinian1627bd5, 141-168>).

Ius gentium i oduzimanje imovine pobunjenicima

Osim presude donesene u travnju 1671., kao moguća pravna osnova za konfiskaciju javlja se carska proskripcija, tj. kraljevski proglas iz kraja ožujka 1670. kojim je Leopold Zrinskog i sve njegove suradnike proglasio pobunjenicima te utvrdio da im, među ostalim, treba konfiscirati svu imovinu. Pravno gledano, to je bio takozvani *Reichsacht*, tj. *kaiserliche Acht*, koji je bio pravno ekstenzivno artikuliran i primjenjivan u okviru okolnosti u kojima se Sveto Rimsko Carstvo našlo za vrijeme Tridesetogodišnjega rata u prvoj polovini 17. stoljeća,⁹¹ dakle neposredno prije postupka protiv Zrinskog i Frankopana. U tom turbulentnom razdoblju bilo je više slučajeva koji bi mogli biti kvalificirani kao pobuna, veleizdaja i zločin uvrede veličanstva.

Posebno se može istaknuti slučaj Wallensteina, koji se izvorno borio na strani Svetoga Rimskog Carstva, no poslije je zbog suradnje s neprijateljem (mirovni pregovori bez znanja cara) 18. veljače 1634. carskom proskripcijom proglašen veleizdajnikom te mu se, među ostalim, također konfiscirala cjelokupna imovina.⁹² Pritom ga se, zbog njegovih radnji, smatralo notornim pobunjenikom.⁹³ Slično tomu, notornim pobunjenikom smatralo se Fridrika V., koji se proglasio kraljem Češke i bio je u otvorenom vojnom sukobu s carskom vojskom, te mu je također carskim proglasom iz 1621. među ostalim konfiscirana imovina.⁹⁴ U tom je smislu moguće da je proskripcija protiv Zrinskog i suradnika donesena po uzoru na navedene primjere, tj. ustanovljenu carsku praksu temeljenu na pravnoj teoriji

⁹¹ Iscrpno o pitanju pravne formulacije i primjene carske proskripcije (*kaiserliche Acht*) u navedenim događajima u: Christoph Kampmann, *Reichsrebellion und kaiserliche Acht. Politische Strafjustiz im Dreißigjährigen Krieg und das Verfahren gegen Wallenstein 1634* (Münster: Aschendorff, 1992). Literatura o Tridesetogodišnjem ratu iznimno je bogata, pa se mogu istaknuti samo neki naslovi iz posljednjih nekoliko desetljeća, s uputama na daljnju literaturu: Geoff Mortimer, *The Origins of the Thirty Years War and the Revolt in Bohemia, 1618* (London: Palgrave Macmillan, 2015); Olaf Asbach, Peter Schröder, ur., *The Ashgate Research Companion to the Thirty Years' War* (Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2014); Tryntje Helfferich, *The Thirty Years War. A Documentary History* (Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc., 2009); Peter H. Wilson, *The Thirty Years War. Europe's Tragedy* (Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2009); Geoffrey Parker, ur., *The Thirty Years' War* (London: Routledge, 2006); Cicely V. Wedgwood, *The Thirty Years War* (New York: NYRB, 2005); Ronald G. Asch, *The Thirty Years War. The Holy Roman Empire and Europe, 1618-48* (New York: Macmillan Education, 1997).

⁹² O tim događajima općenito više u literaturi citiranoj u prethodnoj bilješci. Wallenstein i njegova uloga u ratu posebno su analizirani u: Geoff Mortimer, *Wallenstein. The Enigma of the Thirty Years War* (London: Palgrave Macmillan, 2010); Josef Polišenský, Josef Kollmann, *Wallenstein. Feldherr des Dreißigjährigen Krieges* (Köln: Böhlau Verlag, 1997); Golo Mann, *Wallenstein* (Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 1986). Posebno o carskoj proskripciji protiv Wallensteina u: Kampmann, *Reichsrebellion und kaiserliche Acht*, 101-172.

⁹³ Kampmann, *Reichsrebellion und kaiserliche Acht*, 100.

⁹⁴ Općenito o svim tim događajima više u literaturi citiranoj u bilješci 91. Posebno o carskoj proskripciji protiv Fridrika V. u: Kampmann, *Reichsrebellion und kaiserliche Acht*, 47-70; usp. Asbach, Schröder, *The Ashgate Research Companion to the Thirty Years' War*, 45-46; Mortimer, *Wallenstein*, 70.

razrađenoj pedesetak godina prije. Moglo bi se argumentirati jedino da je u oba prethodna slučaja „notornost” bila izvjesnija nego kod Zrinskog i Frankopana, gdje su okolnosti bile nešto zamršenije. Potpuna analogija nikako nije moguća jer u spomenutim primjerima uopće nije bilo kaznenoga postupka s obzirom na to da je Wallenstein bio žrtva atentata vrlo brzo nakon proskripcije, 25. veljače 1634., a Fridrik V. umro je 1632. od bolesti nakon višegodišnjega egzila.⁹⁵

Argumentacijski pravni aparat koji stoji iza carske ovlasti za konfiskaciju imovine notornim pobunjenicima izravno i bez postupka vezan je uz *ius gentium*, tj. pravo naroda. Inače, 16. i 17. stoljeće općenito bi se moglo smatrati veoma važnim razdobljem za razvoj te discipline, a o navedenim pitanjima pisao je i veliki Hugo Grotius (1583. – 1645.), „otac međunarodnoga prava”.⁹⁶ U kontekstu ove analize posebno prikladna mogla bi biti teorija jednoga ranijeg pisca iz toga područja, a to je Balthazar Ayala (1548. – 1584.). Ayala, podrijetlom španjolski plemić, rođen je u Habsburškoj Nizozemskoj, gdje je živio i radio, a ekstenzivno se bavio ratnim problemima svojega vremena, opravdavajući položaj Španjolske u Osamdesetogodišnjem ratu u odnosu na nizozemske pobunjenike.⁹⁷ Tako on u svojem djelu o pravu rata (*De jure et officiis bellicis et disciplina militari libri III*) najprije navodi da je već samo sakupljanje vojnih postrojbi bez odobrenja vladara izdaja u skladu s *lex Iulia maiestatis*.⁹⁸ Posljedica toga je, uz ostalo, i oduzima-

⁹⁵ Više o atentatu na Wallensteina u: Mortimer, *Wallenstein*, 227-232; Mann, *Wallenstein*, 911-943, a o egzilu i smrti Fridrika V. u: Nicolette Mout, „Der Winterkönig im Exil: Friedrich V. von der Pfalz und die niederländischen Generalstaaten 1621 – 1632”, *Zeitschrift für Historische Forschung* 15 (1988), br. 3: 257-272, posebno 271.

⁹⁶ Koncizan, ali magistralan prikaz života i djela Huga Grotiusa može se naći u: Arthur Nussbaum, *A Concise History of the Law of Nations* (New York: The Macmillan Company, 1950), 96-112. *De jure belli ac pacis* (*O pravu rata i mira*), Grotiusovo poznato *magnum opus* iz 1625., sadržava dio u kojem se obrazlaže da ovlast vladanja i upravljanja državom obuhvaća, među ostalim, i pravo na konfiskaciju imovine u slučaju javnih zločina, tj. zločina usmjerenih protiv države (Hugo Grotius, *The Rights of War and Peace* (Indianapolis: Liberty Fund, 2005), 257-258 (lib. 1, cap. 3, par. 6)). Osim toga, u jednom njegovu djelu (*De jure praedae*, tj. *O pravu plijena*) posebno se analizira pravo zapljene imovine neprijatelja (uključujući i pobunjenike) u ratu (Hugo Grotius, *Commentary on the Law of Prize and Booty* (Indianapolis: Liberty Fund, 2006)). U tom bi se smislu u okviru prava naroda (*ius gentium*) moglo naći i svojevršno opravdanje za oduzimanje raznih pokretnina Zrinskog i Frankopana dok je trajao sukob s carskom vojskom, barem što se tiče živežnih namirnica (spomenuta zaira), dok su zapovjednici očito pretjerali s oduzimanjem dragocjenosti te stoga ušli u sukob s carem, odnosno Kraljevskom komorom kao novim titularom konfiscirane imovine.

⁹⁷ Više o Ayali i njegovu doprinosu razvoju međunarodnoga prava u: Nussbaum, *A Concise History of the Law of Nations*, 73-75. Više o Osamdesetogodišnjem ratu, tj. Nizozemskoj revoluciji ili Nizozemskom ustanku u: Anton van der Lem, *Revolt in the Netherlands. The Eighty Years War, 1548-1648* (London: Reaktion Books, 2018).

⁹⁸ Balthazar Ayala, *Three Books on the Law of War and on the Duties Connected with War and on Military Discipline*, vol. 2 (Washington D. C.: The Carnegie Institution of Washington, 1912), 9 (lib. 1, cap. 2, par. 7).

nje imovine.⁹⁹ Posebno se baveći položajem pobunjenika, ističe da je rat vladara protiv pobunjenika uvijek pravedan (*bellum iustum*) te da se protiv njih može postupati kao prema neprijateljima, što uključuje i konfiskaciju imovine poput ratnoga plijena.¹⁰⁰

U tom smislu moglo bi se reći da je doktrina prava naroda (*ius gentium*), tj. onodobnoga međunarodnog prava, u to vrijeme imala stav da vladar u pravednom ratu protiv pobunjenika ima pravo oduzeti njihovu imovinu. U osnovi se to također odnosi na pobunu i veleizdaju kao jedan od načina počinjenja zločina uvrede veličanstva, samo što nema govora o posebnom kaznenom postupku s njim u vezi jer se sve rješava na bojnopolju. Zbog toga je ključno pitanje činjeničnih okolnosti u kojima je nastupio taj zločin, pa ako je došlo do eskalacije i otvorenoga sukoba (po mogućnosti sa smrtnom posljedicom za pobunjenike ili barem njihovim protjerivanjem i egzilom), onda se po logici stvari u pravilu neće ni pojaviti problem mogućega kaznenog postupka u kojem bi se utvrđivalo počinjenje zločina uvrede veličanstva sa svim nadovezanim sankcijama. S tim je zapravo usko povezano i pitanje „notornosti” počinjenja toga zločina, tj. koliko je *prima facie* svima jasno što se dogodilo, a koliko su različiti događaji realno podložni različitim tumačenjima.

Kako je istaknuto, carski i kraljevski proglas protiv Zrinskog i njegovih suradnika iz ožujka 1670. zaista jest ustvrdio da je njihov zločin notoran (*hoc crimen esse notorium*, tj. u hrvatskoj verziji „to tak je znano i očivesto”).¹⁰¹ Opasnost od opće pobune i otvorenoga sukoba s carem možda i jest bila veća u tom trenutku, ili se barem takvom činila iz carske perspektive. Od kraja ožujka do sredine travnja 1670. jesu nastupili određeni oružani sukobi među različitim zapovjednicima obiju sukobljenih strana (na strani urotnika borbenošću se posebno isticao Bukovački), i možda jest postojao potencijal ozbiljnijega eskaliranja.¹⁰² Teoretski, događaji su se mogli rasplesati na više načina, uključujući možda i pogibiju Zrinskog i Frankopana u bitci ili njihov egzil, pa se, kao ni u spomenutim primjerima iz Tridesetogodišnjega rata, ne bi pojavio relevantni pravni problem vezan uz konfiskaciju imovine.

Međutim, u stvarnosti se dogodilo potpuno suprotno. Već su početkom travnja 1670. Zrinski i Frankopan počeli poduzimati određene pomirbene radnje prema caru preko posrednika biskupa Borkovića i svećenika Forstalla, uključujući sla-

⁹⁹ Ayala, *Three Books on the Law of War*, 10 (lib. 1, cap. 2, par. 7). Ayala u izvorniku koristi latinski izraz *bona eorum capientium fient* (Balthazar Ayala, *De Iure et Officiis bellicis, et disciplina militari*, Libri III (Antverpiae: Ex Officina Martini Nutii, 1597), 14).

¹⁰⁰ Ayala, *Three Books on the Law of War*, 12 (lib. 1, cap. 2, par. 15), u izvorniku *bona eorum praedae cedent* (Ayala, *De Iure et Officiis bellicis*, 18). Isti stav potvrđuje i na drugome mjestu (Ayala, *Three Books on the Law of War*, 35 (lib. 1, cap. 5, par. 2)).

¹⁰¹ Rački, *Izprave*, 118.

¹⁰² Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, 96-99.

nje bjanko isprava (tj. neograničenih punomoći), čak i slanje sina Zrinskog kao taoca u Beč.¹⁰³ Naposljetku su sredinom travnja 1670. Zrinski i Frankopan samostalno pošli caru u Beč, dok je Čakovec, utvrda Zrinskog, nakon njihova odlaska osvojen bez ikakva otpora.¹⁰⁴

U tom smislu moglo bi se reći da je početkom travnja 1670. nastupila nagla deeskalacija sukoba, stoga „notornost” pobune i veleizdaje možda više nije bila toliko jasna i besprijekorna kao što se činila samo nekoliko tjedana prije. Spomenut je primjer Fridrika V., gdje je „notornost” pobune i veleizdaje svakako bila mnogo izvjesnija nego u Zrinsko-frankopanskoj uroti. No čak se i u tom slučaju u ono doba u određenim krugovima snažno osporavala zakonitost carske proskripcije kojom je Fridrik V. bio proglašen notornim pobunjenikom te mu je bila konfiscirana imovina, i to zato što se to dogodilo isključivo na temelju carskoga autoriteta, a ne u formalnom postupku.¹⁰⁵

Zbog svega toga moguće je, ili vjerojatno, da je u slučaju Zrinskog i Frankopana na carskom dvoru procijenjeno da bi bilo politički mudro, uvažavajući okolnosti slučaja, unutarju i vanjsku političku situaciju te opće društveno ozračje, bez obzira na carsku proskripciju dodatno utvrditi počinjenje zločina i sve odgovarajuće sankcije u formalnom kaznenom postupku. To se možda činilo kao najbolji način postupanja, makar pod cijenu žrtvovanja pravne koherentnosti stava o tome kada točno nastupa sankcija konfiskacije imovine vezano uz zločin uvrede veličanstva, što se vjerojatno i nije činilo kao pretjerano velika žrtva ili uopće relevantan problem. U tom smislu moglo bi se zaključiti da je konfiskacija temeljena na carskoj proskripciji zapravo imala svoj samostalni tijek potpuno nevezano uz postupak, koji je naposljetku donošenjem presude *ex post facto* samo dodatno potvrdio pravnu utemeljenost već provedene konfiskacije.

Zaključak

Analiza pravnoga okvira oduzimanja imovine Zrinskom i Frankopanu vezano uz događaje u kontekstu Zrinsko-frankopanske urote po prirodi stvari u načelu je uzgredna u odnosu na opće analize i zaključke o njezinim uzrocima, glavnim društvenim i političkim čimbenicima, posljedicama itd. U tom smislu pravna analiza ne mora nužno imati utjecaja na uobičajene stavove o opravdanosti postupaka Zrinskog i Frankopana ili pak opravdanosti carske reakcije s njima u vezi, jer je načelno neutralna u odnosu na te ocjene. S druge strane, u mjeri u kojoj se radnje Zrinskog i Frankopana mogu općenito ocijeniti opravdanima, a reakcija carskoga dvora neopravdanom i uvjetovanom skrivenim ili otvorenim

¹⁰³ Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, 98.

¹⁰⁴ Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, 99-101.

¹⁰⁵ Mortimer, *Wallenstein*, 70.

političkim motivima, može se govoriti i o neopravdanom i neprihvatljivom oduzimanju njihove imovine (tj. pljački, otimačini i sl.).

U čisto pravnom kontekstu, izvori najprije upućuju na to da su slučajevi oduzimanja imovine koji su nastupili u vezi sa Zrinsko-frankopanskom urotom bili raznovrsni. Tako treba odmah na početku izdvojiti oduzimanje pokretnina, zapravo živežnih namirnica, koje su tijekom vojnoga djelovanja protiv pobunjenika poduzimali carski vojnici. To su im dopustili njihovi zapovjednici, a ujedno je to bila tada uobičajena i općeprihvaćena praksa u ratu, uključujući i rat protiv pobunjenika (zapravo, takve radnje bile su izrijeком dopuštene u skladu s tada važećim pravom naroda, tj. *ius gentium*). Dakako, nedvojbeno je u navedenim radnjama u kontekstu postupanja protiv Zrinskog i Frankopana bilo i pretjerivanja. Sami zapovjednici neovlašteno su oduzimali različite dragocjenosti prilikom osvajanja imanja Zrinskog i Frankopana (i ostalih sudionika urote). Zbog toga su došli i u sukob s carem, tj. s Kraljevskom komorom kao titularom konfiscirane imovine, a ta se situacija do kraja razriješila tek nakon postupka i smaknuća urotnika postupanjem protiv odgovornih zapovjednika.

Gljučni i središnji problem jest pitanje pravne osnove za opću konfiskaciju imovine Zrinskog i Frankopana, što je u svojoj biti pravni problem trenutka nastupa učinka konfiskacije kod zločina uvrede veličanstva (počinjenjem djela ili donošenjem presude). Navedeni problem postojao je još u rimskom pravu, a njime su se iscrpno bavili i mnogi istaknuti pravници u 17. stoljeću, uključujući i one čija su djela bila korištena u postupku protiv Zrinskog i Frankopana. No to pitanje uopće nije bilo posebno pravno obrazloženo u postupku, osim što su se Zrinski i Frankopan redovito i ustrajno bunili protiv oduzimanja imovine, koje je po njima bilo neopravdano i anticipativno u odnosu na predstojeću presudu.

Čini se da je s tim u vezi zapravo došlo do smišljenog i namjernog kumuliranja dviju pravnih osnova za jednu te istu konfiskaciju. Osim što je konfiskacija bila određena carskom proskripcijom, tj. kraljevskim proglasom protiv Zrinskog i njegovih suradnika donesenim prije postupka, očito se na pragmatičnoj političkoj razini osjetila potreba potvrde navedene sankcije (dakako, i svih ostalih nadovezanih sankcija) i u formalnom kaznenom postupku. To bi možda moglo upućivati i na izvornu namjeru oduzimanja njihove imovine, koja se pod svaku cijenu i višestruko morala pravno opravdati. Zbog toga se ipak čini da analiza pravnoga okvira oduzimanja imovine u kontekstu Zrinsko-frankopanske urote uza sve ostale motive upućuje i na dodatnu prisutnost političkih i ekonomskih motiva u vezi s carskim postupanjem protiv Zrinskog i Frankopana.

Objavljeni izvori i literatura

Adamček, Josip. „Zrinsko-frankopanski posjedi u XVII stoljeću”. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 2 (1972), br. 1: 23-46.

Asbach, Olaf; **Schröder**, Peter, ur. *The Ashgate Research Companion to the Thirty Years' War*. Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2014.

Asch, Ronald G. *The Thirty Years War. The Holy Roman Empire and Europe, 1618-48*. New York: Macmillan Education, 1997.

Ayala, Balthazar. *De Iure et Officiis bellicis, et disciplina militari*, Libri III. Antverpiae: Ex Officina Martini Nutii, 1597.

Ayala, Balthazar. *Three Books on the Law of War and on the Duties Connected with War and on Military Discipline*, volume 2. Washington D. C.: The Carnegie Institution of Washington, 1912.

Bene, Sándor. „Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u Regensburgu 1664”. *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 12-13 (2001): 73-82.

Boerius, Nicolaus. *Decisiones burdegalenses*. Lugduni, 1603.

Brecht, Christoph H. „Perduellio”. U: *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Band 19, Halbband 37: *Pech – Petronius*, 615-639. Stuttgart: J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, 1937.

Brunneman, Johann. *Commentarius in Codicem Justinianum, tomus secundus*. Lugduni, 1715.

Carpzov, Benedikt. *Practicae novae imperialis Saxonicae rerum criminalium pars I*. Wittebergae, 1670.

Clarus, Iulius. *Iulii Clari Alexandrini iurisconsulti opera omnia sive practica civilis atque criminalis*. Lugduni, 1672.

Cloud, John D. „The Text of Digest XLVIII, 4 Ad Legem Iuliam Maiestatis”. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung* 80 (1963): 206-232.

Corpus Iuris Civilis Iustinianei, volumen 5, 1. Lugduni, 1627. Pristup ostvaren 13. 2. 2024. <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/justinian1627bd5>.

Damaška, Mirjan. „Tijek postupka protiv Zrinskog i Frankopana”, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu* 30 (2023), br. 1: 153-190.

Decianus, Tiberius. *Tractatus criminalis D. Tiberii Deciani*. Francofurti, 1613.

Dyjakowska, Marzena. *Crimen laesae maiestatis. A study of Roman law influences in old Poland*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2013.

Erceg, Ivan. „Konfiskacija zrinsko-frankopanskih imanja. Postanak i ukinuće Severinske županije u Hrvatskom primorju i Gorskom kotaru”. *Jadranski zbornik* 5 (1962): 35-81.

Erceg, Ivan. „Kratak osvrt na gospodarsku strukturu zrinsko-frankopanskog veleposjeda”. *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 12-13 (2001): 31-42.

Fleissner, Daniel. „Die rechtshistorische Entwicklung des *crimen laesae Maiestatis* mit einem Ausblick auf seine Nachwirkungen im geltenden österreichischen Strafrecht”. Doktorska disertacija, Universität Wien, 2008.

Forcellini, Egidio; **Furlanetto**, Giuseppe; **Corradini**, Francesco; **Perin**, Josephus ur. „*Majestas*”. U: *Lexicon totius latinitatis*, tom 3: L-Q, 155-156. Patavii: Typis seminarii, 1940.

Fredona, Robert. „Baldus de Ubaldis on Conspiracy and *Laesa Maiestas* in Late Trecento Florence”. U: *The Politics of Law in Late Medieval and Renaissance Italy*, uredili Lawrin Armstrong i Julius Kirshner, 141-160. Toronto: University of Toronto Press, 2011.

Gizewski, Christian. „*Maiestas*”. U: *Der neue Pauly. Enzyklopädie der Antike*, Band 7: Lef – Men, uredili Glenn W. Most i Hubert von Cancik, 710-712. Stuttgart: Verlag J. B. Metzler, 1999.

Grotius, Hugo. *The Rights of War and Peace*. Indianapolis: Liberty Fund, 2005.

Grotius, Hugo. *Commentary on the Law of Prize and Booty*. Indianapolis: Liberty Fund, 2006.

Helfferich, Tryntje. *The Thirty Years War. A Documentary History*. Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc., 2009.

Kampmann, Cristoph. *Reichsrebellion und kaiserliche Acht. Politische Strafjustiz im Dreißigjährigen Krieg und das Verfahren gegen Wallenstein 1634*. Münster: Aschendorff, 1992.

Klaić, Bratoljub. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod MH, 1987.

Kübler, Bernhard. „*Maiestas*”. U: *Pauly's Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Band 14, Halbband 27: *Lysimachos – Mantike*, 542-559. Stuttgart: J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, 1928.

Kurelac, Miroslav. „Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u okviru europskih zbivanja svog vremena”. *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 12-13 (2001): 9-14.

Laszowski, Emilije. „Razgrabljene stvari grofa Petra Zrinskoga i Franje Krsta Frankopana i njihovih pristaša g. 1670-1671”. *Starine* 41 (1948): 159-237.

Lem, Anton van der. *Revolt in the Netherlands. The Eighty Years War, 1548-1648*. London: Reaktion Books, 2018.

Libero, Loredana de. „Perduellio”. U: *Der neue Pauly. Enzyklopädie der Antike*, Band 9: *Or – Poi*, 538. Stuttgart: Verlag J. B. Metzler, 2000.

Lonza, Nella, ur. *Kazneni postupak protiv Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana – dokumenti*. Zagreb: Zaklada Marija i Mirjan Damaška; Školska knjiga, 2022.
„*Maiestas*”. U: *Thesaurus linguae latinae*, volume 8, 152-158. Lipsiae: In aedibus B. G. Teubneri, 1936-1966.

Mann, Golo. *Wallenstein*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 1986.

Margetić, Lujo. „Tragedija Petra Zrinskog i Franje Krste Frankopana u svjetlu habsburške politike prema Hrvatskoj”. *Fluminensia* 3 (1991), br. 1-2: 48-52.

Mijatović, Anđelko. *Zrinsko-frankopanska urota*. Zagreb: Alfa, 1992.

Modrić, Rajka, ur. *Povijesni spomenici obitelji Zrinskih i Frankopana*, volume 1: *Popisi i procjena dobara (1672-1673)*. Zagreb: JAZU, 1974.

Mohorovičić, Andre. „Arhitektonski objekti na posjedima Zrinskih i Frankopana”. *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 12-13 (2001): 43-50.

Mortimer, Geoff. *Wallenstein. The Enigma of the Thirty Years War*. London: Palgrave Macmillan, 2010.

Mortimer, Geoff. *The Origins of the Thirty Years War and the Revolt in Bohemia, 1618*. London: Palgrave Macmillan, 2015.

Mout, Nicolette. „Der Winterkönig im Exil: Friedrich V. von der Pfalz und die niederländischen Generalstaaten 1621 – 1632”. *Zeitschrift für Historische Forschung* 15 (1988), br. 3: 257-272.

Nussbaum, Arthur. *A Concise History of the Law of Nations*. New York: The Macmillan Company, 1950.

Parker, Geoffrey, ur. *The Thirty Years' War*. London: Routledge, 2006.

Pennington, Kenneth. „Introduction to Courts”. U: *The History of Courts and Procedure in Medieval Canon Law*, uredili Wilfried Hartmann i Kenneth Pennington, 3-29. Washington, D. C.: The Catholic University of America Press, 2016.

Polišenský, Josef; **Kollmann**, Josef. *Wallenstein. Feldherr des Dreißigjährigen Krieges*. Köln: Böhlau Verlag, 1997.

Rački, Franjo, ur. *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana*. Zagreb: Štamparija Dragutina Albrechta, 1873.

Schwalm, Jacobus, ur. *Constitutiones et acta publica imperatorum et regum*, tom. 4: *Inde Ab A. MCCXCVIII. Usque Ad A. MCCCXIII, Pars I.* Hannoverae et Lipsiae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1909-1911.

Strčić, Petar. „Zrinsko-frankopanska urota”. *Fluminensia* 3 (1991), br. 1-2: 35-47.

Wedgwood, Cicely V. *The Thirty Years War*. New York: NYRB, 2005.

Williamson, Callie. „Crimes Against the State”. U: *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, uredili Paul J. du Plessis, Clifford Ando i Caius Tuori, 333-344. Oxford: OUP, 2016.

Wilson, Peter H. *The Thirty Years War. Europe's Tragedy*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2009.

Henrik-Riko Held*

The Legal Framework of Property Confiscation in the Context of the Zrinski-Frankopan Conspiracy

Summary

This paper analyses the legal framework of property confiscation during the military campaign against Zrinski and Frankopan, and the criminal proceedings against them for high treason (*crimen laese Maiestatis*), for which they were ultimately executed. Confiscation of their property was initially ordered through an imperial proscription and royal proclamation at the end of March 1670, and was promptly undertaken. However, confiscation was further demanded during the trial (November 1670 – April 1671). Therefore, the main issue addressed here is determining the moment at which confiscation occurs in the context of *crimen laese Maiestatis* in Roman legal tradition – whether it happens when the crime is committed or after the sentence is delivered in the criminal proceedings. The analysis begins by establishing a general chronology based on extant sources. Following this, the argumentation of the defence and prosecution in the criminal proceedings against Zrinski and Frankopan is addressed. Legal grounds for the confiscation are particularly analysed regarding the notion of *crimen laese Maiestatis* in Roman law and Roman legal tradition, with special attention to the laws applicable during the proceedings against Zrinski and Frankopan. The seizure of rebels' property from the perspective of the then applicable *ius gentium* is also addressed. Finally, possible reasons for the cumulation of various legal grounds for the confiscation of property in this case are discussed.

Keywords: Zrinski-Frankopan Conspiracy, confiscation, *crimen laese Maiestatis*, high treason, Roman legal tradition

* Henrik-Riko Held, Faculty of Law, University of Zagreb, Ul. sv. Ćirila i Metoda 4, 10 000 Zagreb, Croatia, E-mail: hhheld@pravo.unizg.hr